

Luftförsvarsutredningen

I februari i år överlämnade 1967 års luftförsvarsutredning sitt betänkande. Det har ej offentliggjorts i sin helhet, men en öppen version publicerades i höstas. Svensk Tidskrift har anmodat en av sekreterarna i utredningen, major Erland Vinberg, att skriva en sammanfattning för våra läsare. Av denna framgår, att utredningen efter omfattande studier och naturligtvis med hänsyn tagen till olika kostnadsnivåer kommit med enhälligt framlagda rekommendationer på en rad viktiga punkter. I diskussionen om fortsatt användning av jaktplan eller dessas ersättande med robotar har utredningen stannat för att föreslå en jaktversion av Viggen. Däremot räknar den med robotar för närluftvärn.

I februari i år överlämnade 1967 års luftförsvarsutredning sitt förslag till ÖB. Det var hemligstämplat, men i oktober publicerades en öppen version kallad »Svenskt luftförsvar i framtiden enligt 1967 års luftförsvarsutredning» (Centralförbundet Folk och Försvar). Man kan räkna med att frågan om hur luftförsvaret i framtiden skall organiseras kommer att bli en av de stora frågorna, som den nya försvarsutredningen kommer att taga ställning till, eftersom luftförsvaret är av så väsentlig betydelse för hela försvaret.

De direktiv, som utredningen haft att följa i sitt arbete, omfattade bl a följande: Utredningen skulle utgå från ett läge som kunde anses vara relevant för 1980-talets början och i vilket olika system för luftförsvar kunde komma att användas. Utredningen skulle klarlägga luftförsvarets principiella betydelse inom totalförsvaret och klarlägga dess operativa uppgifter inom olika ekonomiska ramar. Utredningen skulle lägga fram förslag till en grundsyn på luftförsvarets målsättning och operativa utnyttjande. Och utredningen skulle slutligen mot bakgrund av vad den sålunda kommit fram till redovisa sammansättningar av olika system inom luftförsvaret.

Ordförande i utredningen har varit nuvarande försvarsstabschefen generallöjtnant Bo Westin och till sitt förfogande har han haft expertis från alla delar av totalförsvaret.

Arbetsättet

Utredningen har arbetat över ett mycket

vitt fält. Underlag för studier och värderingar har erhållits från krigsmaktens myndigheter, från civilförsvaret, från Överstyrelsen för ekonomiskt försvar och från andra håll. Utvecklingen inom luftvärnsrobotarnas område har studerats, ty luftvärnsrobotar stod naturligtvis i förgrunden bland de försvarssystem som utredningen skulle kunna tänkas rekommendera. Vidare har en uppföljning ägt rum inte minst inom det operativa området, för att få en realistisk bild av den miljö inom vilken ett framtida luftförsvar skall verka.

På detta underlag har därefter genomförts tekniska och operativa s k effektstudier. De tekniska effektstudierna har bl a haft till syfte att ge ökade kunskaper om olika luftförsvssystem, att kartlägga luftförsvsforbands verkan mot en angriparens flygstridskrafter under olika betingelser, att kartlägga väsentliga osäkerheter hos systemen samt få ett mått på effekten av olika system så att totala uppskattningar kan göras i de operativa effektstudierna.

De operativa effektstudierna har bl a haft till syfte att söka uppskatta luftförsvarets totaleffekt i varierande sammansättningar för att därigenom kunna komponera lämpligt luftförsvar i olika kostnadsramar. För de operativa effektstudierna har bl a framtagits underlag som visar totalförsvarets tillväxt under olika förhållanden, från det mobilisering anbefallts intill det att olika enheter intagit planlagd utgångsgruppering.

Den typ av anfall som utredningen valt som grund för de operativa effektstudierna har varit storanfall med huvudsyfte

att ockupera hela landet. Inom huvudsyftets ram och med angriparens bedömda underrättelser som grund har ett antal luftoperativa s k delsyften för angriparen valts. När man valt ut sådana delsyften, har strävan varit att finna sådana som dels är av betydelse för angreppets förlopp i sin helhet, dels är dimensionerade för luftförsvaret och dels kan anpassas till andra än det studerade angreppsfallet. Delsyftena har i sin tur lett till att man sökt bestämma angriparens troliga val av mål och vapen samt behov av flygplan för att erhålla erforderlig vapenverkan i målen. För att få en uppfattning om luftförsvarets betydelse för vårt totalförsvaret har jämförelser gjorts mellan en angriparens insatsbehov dels i det fall att inget luftförsvar finns, dels mot alternativa sammansättningar av luftförsvaret. På så sätt har utredningen fått en uppfattning om olika sammansättnings möjligheter att motverka olika typer av angrepp.

På detta sätt har utredningen fortlöpande värderat luftförsvaret i olika sammansättningar och bildat sig en uppfattning om dess effekt i olika situationer. Militära och civila myndigheter har medverkat i att bedöma konsekvenserna för totalförsvaret om detta kan bekämpas i den omfattning som förutsatts i olika av de s k delsyftena.

Jaktflyg och närluftvärn

Utredningen har funnit att luftförsvaret i sin helhet bör vara sammansatt av flera olika system och att val av system inte påverkas av de variationer i kostnadsramar som studeras. Utredningen har funnit kla-

ra motiv för två typer av luftförvarssystem: jaktflyg och närluftvärn.

Jaktflygets främsta egenskaper är dess stora verkansområde (yttäckning) samt förmåga till snabba ombaseringar och anpassning till andra taktiska situationer. Som alternativ till jaktflyg har övervägts olika luftvärnsrobotsystem med stor räckvidd. Dessa robotsystem synes dock ha sådana brister beträffande motståndskraft mot vissa typer av angrepp (t ex signalsökande robotar) och anpassbarhet till vissa speciella stridsituationer att de under aktuell tidsrymd inte helt kan tänkas ersätta jaktflyg.

Närluftvärnet har en väsentlig uppgift i det behov av skydd för sina operationer som alla stridskrafter har och vilket måste kunna tillgodoses även om jaktflyg eller annat yttäckande luftförvar inte finns i tillräcklig omfattning. Närluftvärn kan också användas för skydd av fasta mål av betydelse för totalförsvaret i övrigt.

Med dessa motiv för jaktflyg resp närluftvärn har utredningen i de operativa effektstudierna successivt byggt upp en bild av olika tänkbara stridsförlopp och hur luftförvarssystemen verkar i olika situationer. Resultaten har i sin tur bl a lett till att utredningen huvudsakligen studerat flygplan Viggen som jaktalternativ. Jämförelser har gjorts med såväl Draken som med ett utländskt flygplan.

Vid studierna av ett jaktförvar med flygplan Viggen har utredningen funnit, att angripares attackflyg som uppträder mot ett intakt jaktförvar av viss omfattning bör komma att lida stora förluster.

Detta leder till att en angripare måste avdela resurser för jaktskydd, och man har kunnat konstatera att ett jaktförvar med Viggens prestanda tvingar en angripare till en för honom dyrbar förbekämpning av jaktsystemet innan han kan tänkas lösa andra anfallsuppgifter. Utredningens uppfattning är att Draken inte kan fylla samma funktioner som Viggen mot bakgrund av prestanda, som en angripares flyg kan tänkas ha. Utredningen har som sagt även gjort jämförelser mellan Viggen och ett utländskt flygplan och därvid har det visat sig att det förstnämnda planet är att föredra. Utredningen förordar alltså att flygplan Viggen skall ingå i det svenska luftförvaret.

Robot 70

Av närluftvärnssystem har bl a studerats ett luftvärnsrobotförband vari ingår en svensk robot (robot 70). Resultatet vid en jämförelse mellan olika system i effektstudierna är entydigt: ju större andel av närluftvärnet som är robot 70 desto större blir luftvärnets totala verkan. Detta resultat ledde till att utredningen ägnade särskild uppmärksamhet åt att verifiera och kontrollera studieresultaten. De gynnsamma resultaten för robot 70 berodde bl a dels på den enskilda eldenhetens höga nedskjutningseffekt och dels på det större antal eldenheter som för samma kostnader kan erhållas med robot 70 i förhållande till andra närluftvärnssystem.

Utredningen har även ägnat särskild uppmärksamhet åt kravet på verkan under olika sikt- och ljusförhållanden, och re-

sultatet har blivit en rekommendation att robot 70 skall framtagas i olika versioner. Det har visat sig lämpligt att två olika typer av förband organiseras, det ena med stor taktisk rörlighet men med ringa mörkerkapacitet, det andra med god mörkerkapacitet, bättre stridsledning och stor strategisk rörlighet. Valet mellan dessa system bedöms ej kunna göras nu utan bör stå öppet tills närmare erfarenheter beträffande prestanda och kostnader erhållits. Utredningens uppfattning är att strävan bör vara att inom en given kostnadsram åstadkomma en lösning som ger ett tillräckligt stort antal förband, vart och ett med många eldenheter. Utredningen förordar alltså att robot 70 utgör huvudkomponent i närluftvärnet.

I övrigt har olika typer av luftvärnsrobotförband studerats, och därvid har utredningen inte funnit några skäl att rekommendera en anskaffning av en ny robot av typ Hawk för det framtida luftförsvaret. Det bör understrykas att detta ställningstagande gäller för framtiden och inte berör tidigare fattade beslut. Utredningar har dock funnit det motiverat att modifiera nu befintliga Hawk-förband.

Hur starkt blir luftförsvaret?

Mot bakgrund av den kvalitativa sammansättning av luftförsvaret, som utredningen kommit fram till som den lämpliga, har den också arbetat med grunder för att bestämma den kvantitativa sammansättningen. Vad gäller jaktflyg och närluftvärn har man resonerat på följande sätt.

En av jaktflygets främsta uppgifter är

att ge totalförsvaret möjligheter att omställas från fred till krig. Man har därför räknat med angripares olika numerära styrkor under olika vad som brukar kallas »hotnivåer». Närluftvärnets uppgifter måste bedömas mot stridskrafternas omfattning och mot bakgrund av vad som kan vara den möjliga stridsverksamheten i operationsområden vid och efter invasion. Likaså måste man räkna med det antal mål inom totalförsvaret, där motiv för skydd genom luftvärn kan finnas.

Utredningen har också ingående studerat stridsledningssystemets uppgifter, både inom luftförsvaret och inom hela totalförsvaret. Stridsledningssystemets förmåga att hålla ut är väsentlig för att krigsmakten skall kunna fungera. Uthålligheten ökar, om man har rörliga ledningscentraler och radarstationer. Men luftförsvarsutredningen har för sin del rekommenderat att en särskild utredning skall tillsättas för att ytterligare studera utformningen av stridsledningssystemet. Detta har redan skett, och denna utredning är i gång.

Vad gäller flygbassystemet och dess betydelse för luftförsvaret, finner utredningen att en utbyggnad av antalet baser kan vara motiverad. Men i så fall måste hänsyn tagas till risk för bekämpning med mark-mot-mark robotar. Baseringsmöjligheterna efter det att en angripare lyckats sätta sig fast inom gräns- och kustområden måste alltid särskilt beaktas. Det fortifikatoriska skyddet för flygbaserna är en viktig förutsättning för att jaktsystemet skall få tillräcklig uthållighet.

Vad slutligen kostnaderna beträffar, an-

sluter sig utredningens olika förslag till de nivåer, som anges i den sk perspektivplan gällande för en tidsrymd av 15 år, som uppgjorts inom krigsmakten och som talas om i direktiven för den nu tillsatta parlamentariska försvarsutredningen. Planen har ej offentliggjorts. Men det framgår av luftförsvarsutredningens öppna del, att luftförsvarets andel på olika nivåer uppgår till 13–17 % av krigsmaktens totala kostnader.

Sammanfattning

Luftförsvarsutredningens resultat kan sammanfattas så, att utredningen lagt fram ett antal rekommendationer. Dessa gäller både bassystem och stridsledningssystem, om vilket senare man begärt en utredning, samt jakt- och närluftvärnsystem.

Utredningen anser att Viggen bör väljas som jaktflygplan, alltså byggas i en jaktversion. Hur stort antal plan som skall komma i fråga, eller på hur många divisioner som jaktflyget bör organiseras sammanhänger med olika bedömda lägen. Hänsyn har särskilt tagits till jaktflygets uthållighet under ett förbekämpningskede.

Vad beträffar luftvärnet föreslås att befintliga Hawkssystem moderniseras. Luftvärnsrobotsystem väljs som närluftvärn. Antalet förband blir också här beroende av olika lägesbedömningar samt av antalet viktiga mål inom totalförsvaret som man önskar få skyddade.

Det skall slutligen framhållas, att utredningen varit enig i sina framlagda förslag.